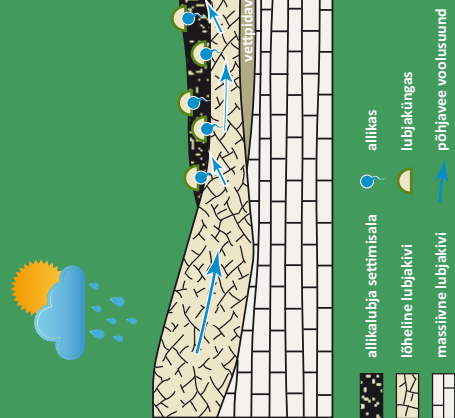
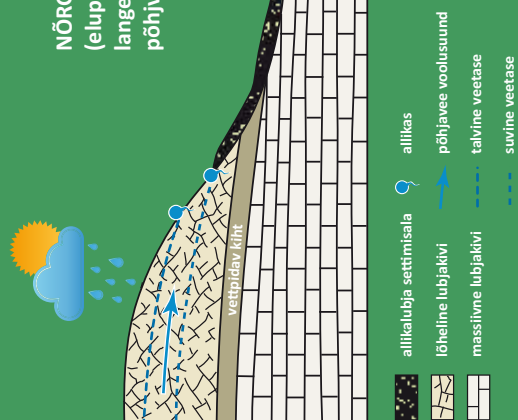

NÕRGLUBJAALLIKAD
(elupigatüüp *7220):
tõusuallikad
soostuvatel aladel.

NÕRGLUBJAALLIKAD
(elupigatüüp *7220):
langeallikad vabapinnalise
põhjaveevoolu alal.

Allikate seisund peegeldab meie ettevõtmisi maa ja loodusvarade kasutamisel ja hoidmisel. Siit saame ülevaatlikke seireandmeid põhjavee kvaliteedi kohta. Põhjuslik seisundis, inimõjust puutumata allikaid on säilinud vähe.

Allikaid ohustavad peamised tegurid:

- Liigniiskete alade kuivendamine ja eesvoolude süvendamine.
- Maavarade kaevandamine.
- Allikate süvendamine, paisutamine ja kujundamine tiikideks, veevõtukohtade rajamine.
- Kobraste liigarvukus, koprad tõkestavad sageli ka looduslikud allikaojad muutes need mudasteks tiikideks ja ujutades allikad üle.
- Põhjavee saastamine.

Kraav on katkestanud allikate vee edasivalgumise – allikasoo kraavist paremal on hävinenud ja hakanud metsastuma.

Allikate kaitse. Allikate hoidmise ja kaitsmisega tagame lisaks puhtale põhjaveele loodusliku mitmekesisuse ning aja- ja kultuurilooliste väärtuste säilimise. Allikatesse on suhtunud lugupidavalt, neid on peetud pühadeks ja kasutatud riitusekohtadena. Tihti omistatakse allikaveele ka tervendavaid omadusi.

Veekogude ja nendega seotud elupaikade, sealhulgas allikate kaitse on võimalik ainult erinevate valdkondade vahelise koostööna.

Allikate kaitse

paremaks korraldamiseks tuleb:

- Teha allikate inventuur, täpsustada ja ühildada allikate määratlused ning andmebaasid.
- Kaitsta allika lähemat ümbrust ja veest sõltuvaid elupaiku ning kultuuripärandit ühtse tervikuna.
- Säilitada looduslikus seisus allikate põhjavee toitumis- ja väljavoolutingimusi.
- Kus võimalik, taastada veerežiim (sh kraavide sulgemine), samuti võsa tõrje.
- Allikate vett kasutada allikaid endid rikkumata (mitte kuivendada, süvendada, paisutada, ümber suunata).
- Tugevasti muudetud allikaaladel lubada säästlikku veekasutust, allikate kasutamist senises pargikujunduses jms.

- Igati tuleb toetada kohaliku kogukonna tegevusi allikate kaitsel ja nende ümbruse maastiku hooldamisel.

Kus leiab külastamiseks sobivaid allikaid?

Allikate nimekirjad leiab veebis Keskkonnaagentuuri lehel:

<http://loodus.keskkonnainfo.ee/>

otsingusõna “allikad”.

Külastamiseks huvitavamate allikate valikut võib alustada ürglooduse objektide nimekirjas toodud allikatest. Siin väike allikate näitnimekirj: Aegviidu Siniallikad, Varangu allikad, järv ja allikasoo, Äntu allikajärvede ja ooside ala, Sinialliku allikad, Prandi allikad, Roosna-Alliku Külmallikate ala, Lavi Ohvriallikas, Saula Siniallikad. Samast leiata informatsiooni konkreetse allika kohta.

Kultuurimälestistena kaitse all olevate allikate kohta on informatsioon kultuuriväärtuste registris <https://register.muinas.ee>.

Piltide autorid on Heikki Bauert, Nele Ingerpuu, Jaanus Paal, Marko Kohv ja Eesti Loodushoiu Keskus.

Kirjandust allikatest:

- Heinsalu, Ülo jt. 1976. Looduskaitset vajavad allikad Eesti NSV-s. – Viiding, Herbert (toim.) Eesti NSV maapõue kaitsest. Valgus, Tallinn: 68–95
- Heinsalu, Ülo 1995. Põhjavesi ja allikad. – Raukas Anto (koost.) Eesti loodus. Valgus, Eesti Entsüklopeediakirjastus, Tallinn: 302–315
- Vilbaste, Kristel. 2013. Eesti allikad. Kirjastus Varrak

Nõrglubjaallikas Viidumäel on tüüpiline langeallikas.

Sopa allikas – Eesti sügavaim tõusuallikas (4,8 m).

Jäneda allikad.

Nõrglubjaallikad Eestis

Eesti Loodushoiu Keskus algatas 2013. aastal nõrglubjaallikate kaitse ja taastamise **projekti LIFE SPRINGDAY**. Projekti eesmärgiks on allikate ja allikatest sõltuvate elupaikade seisundi hoid ja taastamine. Tegevused toimuvad kolmel Natura 2000 võrgustiku alal: Järvamaal Kõrvemaa ja Kiigumõisa maastiku-kaitseala Kiigumõisa allikatel, Vormsi saarel Vormsi maastiku-kaitseala Prästvike järves ja selle põhjaosas asuvatel allikatel ning Saaremaal Viidumäe looduskaitseala Viidumäe allikatel.

Projekt viiakse ellu Euroopa Liidu LIFE programmi ja Keskkonnainvesteeringute Keskuse toel.

Allikas (läte) on looduslik põhjavee maapinnale väljumise koht. Allikaid võib leida reljeefi madalamatel osadel: kõrgendike ja astangute nõlvadel ning jalamitel, samuti jõeorgudes.

Eestis on palju allikaid – erinevatel hinnangutel 5000 kuni 15 000. Kuna allikakaks nimetatakse nii mõnesaja liitrise toodanguga Prandi jõe algust (Prandi allikad), kui ka raskesti märgatavat igritsevat põhjavee väljavoolu madalsoosse ning Laiuse mäel soos olevat puutünniga kapteeritud veesilma (Laiuse Sini-allikas), siis on täpset arvu võimatu määrata.

Enamiku Eesti allikate vooluhulk jääb alla 10 l/s, kusjuures palju on alla 0,1 l/s vooluhulgaga allikaid. Suuri (üle 100 l/s) allikaid on vähe. Sellise vooluhulgaga allikad asuvad peamiselt Pandivere kõrgustiku nõlvadel.

Allikaid tüpiseeritakse vee väljumise viisi alusel. Tõusuallikatest väljub survealine põhjavesi vertikaalseid vooluteid pidi, maapinnale jõudes moodustab vesi allikalehtreid.

Projektiga haaratud aladel esineb tüüpilisi tõusuallikaid Kõrvemaal ja Vormsil. Tõusuallikad on ka näiteks Saula Sini-allikad ja Aegviidu Sini-allikad.

Üks suurematest allikatest Kiigumõisas.

Looduses esineb allikalisi ja soiseid alasid, mille üheks tekitajaks on maapinnast pinnasepooride kaudu immitsev põhjavesi – igritsevad allikad.

Kui vett kandvad pinnasekihid, millel põhjavesi liigub, lõikub maapinnaga kõrgustike ja orgude nõlvadel, tekivad sageli langeallikad.

Teatud liikidele eluks sobivat ala nimetatakse **elupaigaks**. Allikate ja põhjavee väljavooluga on seotud mitmed väärtuslikud elupaigad, sealhulgas: allikad ja allikasood (7160), lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga (7210*), nõrglubjaallikad (7220*), liigirikkad madalsood (7230). Eelnimetatud elupaikadest on iseloomulikud ja looduslähedasena säilinud võetud Euroopa Liidus Loodusdirektiivi alusel kaitse alla.

Allikasoo Kiigumõisas Jägala jõe paremkaldal.

Allikasoo Viidumäel Lääne-Saaremaa keskkõrgendiku jalamil.

Ühe haruldast tüüpi allika – **nõrglubjaallika** – märkamiseks ja äratundmiseks on vaja osata näha erilisi tunnuseid. Peamine tunnus on lubja settimine kas taimedel, kividel või siis allikast algavas ojas ja seda ümbritseval alal. Tasasel maal võib vee väljumise kohale moodustuda ladestuvast lubjast kungas, milliseid võib kohata Vormsil Prästvike järve põhjaosas.

Intensiivsema lubja settimisega ajastutel tekkisid kohati mitme meetri paksused lasunid ja terrassid ka kõrgustike jalamitele ja jõgede orgude nõlvadele. Suurimad nõrglubja ladestused asuvad Lõuna-Eestis.

Nõrglubjaallikas Viidumäel.

Lubjakungas Vormsil Prästvike järve põhjaosas.

Lubja väljasettimist põhjustavad nii füüsiliskeemilised (temperatuuri tõus, auramine) kui ka bioloogilised (mikroorganismide tegevus, fotosüntees) protsessid. Taimedest

osalevad kõige aktiivsemalt lubja väljasettamises samblad. Nende tihedalt paiknevad varred ja lehed aeglustavad veevoolu ning on heaks kinnitumiskohaks lubjaosakestele. Nõrglubjaallikate vesi on lubjarikas ning sobib kasvamiseks vaid kindlatele samblaliikidele. Eestis on seda elupaika iseloomustavateks ja aktiivselt lupja setitajateks kolm liiki roodiku (*Palustriella*) perekonnast ja kolm liiki skorpionsambla (*Scorpidium*) perekonnast. Soontaimed paiknevad sellistes kasvukohades hõredalt ning ei osale oluliselt lubja setitamisel. Iseloomulikud on mitmed tarna- ja loaliigid, harilik võipätkas ning pääsusilm.

Pääsusilm, alpi võipätkas, tarnad ja allika-nuttsammal armastavad lubjarikast keskkonda.

Projekti alad ja tegevused

Kiigumõisas rajatakse takistusi allikate väljavooluajadesse, et taastada allikate ja neid ümbritseva allikasoo looduslähedane veerežiim ning pikendada vee viibeaga. Iseloomuliku taimestiku kasvuks sobivate tingimuste loomiseks tõrjutakse sooladelt võsa, mis läbi jõuab maa- ja veepinnani ka rohkem päikesevalgust.

Vormsi saarel puhastatakse allikatoitelist Prästvike järve taimestikust. Korrastatakse ja pikendatakse ka Allika matkarada, mis viib loodushuvilised Prästvike järveni ja mõnede iseloomulike allikateni.

Unikaalne piirkond on **Viidumäe**, kus Lääne-Saaremaa keskkõrgendiku (muistse Antsülusjärve rannaastangu) all asub üle 40 nõrglubjaallika koos allikatest toituva allikasoo ja teiste väärtuslike elupaikadega. Et taastada kuivendussüsteemidega rikutud allikasoo elupaiku, suletakse mitmed kraavid ja piirkonniti eemaldatakse kuivenduse mõjul pealekasvanud mets. Tutvustamiseks loodushuvilistele astangu all asuvat haruldast, kohati ainult Viidumäele omast loodust, taastatakse ja laiendatakse Allikasoo õpperada.

Lubjasete hakkab tavaliselt kogunema mingi tuuma pinnale.